

Eliška Kuruczová: *Morální usuzování dětí školního věku v případě sociálních her.*
Bakalářská práce – posudek vedoucího

Ve své bakalářské práci se autorka rozhodla navázat na Piagetovy výzkumy vývoje morálního usuzování v dětském věku, které prezentoval v monografické výzkumné zprávě *The moral judgment of the child*, původně v roce 1932.

Pro psychologii byl Piagetův počín zajímavý tím, že nabízel prohloubení teoretické citlivosti té její tradice, která se nezabývá jen otázkou vývoje zvyků, které jsou morálně žádoucí či nežádoucí, nýbrž otázkou vývoje svědomí (situace sporu mezi „Chce se mi...“ a „Měl bych...“). To prohloubení spočívá v tom, že dle Piageta „svědomí“ dítěte v předškolním věku nejdříve zákonitě chápe jako nejvyšší morální princip hodnocení mezilidských interakcí poslušnost autoritám. To vede ke známým příkladům projevů dětského nepochopení osvojovaných morálních imperativů typu: Např. když dítě tvrdí, že potrestat bychom měli více dítě, jehož lži o tom, že vidělo psa velkého jako kráva, maminka neuvěřila, než dítě, jehož lži o tom, že dostalo dobrou známku, maminka uvěřila. Teprve postupně se dítě dopracovává k pochopení toho, že nejvyšším morálním principem hodnocení v mezilidských vztazích je ideál spolupráce vzájemně se respektujících jedinců, pro realitu střetu zájmů pak principy spravedlnosti: spravedlnost rovnosti, zásluhovosti a slušnosti (vyrovnávání nezasloužených nerovností). A že těmto principům je podřízeno i morální hodnocení toho, jak se konkrétní autorita chová k druhým, a poslušnost vůči této autoritě. Za hlavní dvě oblasti zkušenosti, z níž dítě čerpá podněty pro tento vývoj, pak Piaget označil zkušenost s nespravedlivými autoritami a z hraní skupinových her obratnosti organizovaných jako soutěž.

Tím posledním se Piagetův počín stal zajímavý pro tu oblast pedagogiky, která využívá dětských her k výchově. U nás za představitele může sloužit Miloš Zapletal, autor *Velké encyklopedie her*. Ten se teorii využití dětských her k výchově explicitně věnoval v prvním svazku zmíněného díla, v kapitole Hra a morální výchova. Ve hrách jsou podle něj morální hodnoty skryty a mohou být využity pouze cílevědomým úsilím pedagoga. Jinak se ve hře může projevit a utvrdit sobectví, domýšlivost, primadonské vystupování, neochota ke spolupráci a ve víru boje i švindlování, lhaní či surovost. Zajímavost Piageta pak spočívá v tom, že rozpracoval teoretickou citlivost vůči tomu, jak se morální hodnoty skrývají v dětských hrách, které nepokrytě volají po řevnivosti mezi hráči – když jsou potěšení z procvičování senzomotorických a intelektuálních obratností a z vítězství nad druhými legitimizována pravidly, kterými je soutěž kontrolována kolektivní disciplínou vůči kódu cti a fair play.

A na co konkrétně z Piagetova výzkumu se autorka rozhodla navázat? Na to, že z hlediska věku a transversálně (vs. longitudinálně) Piaget zjistil, že děti se v morální dimenzi některých her orientovaly dříve než v jiných: dříve v závodech v běhu než v kuličkách; dříve ve hře na schovávanou než v kuličkách. Zkoumání toho, zda různé druhy soutěží (dle druhů obratnosti) či různé druhy sociální organizace her obratnosti (např. soutěže, kolování role šikanujícího, spolupráce) jsou skutečně různě obtížné na orientaci v morální dimenzi interakce mezi hráči a v čem, se Piaget už nevěnoval. A dle internetových vyhledávačů odborných textů či encyklopedických textů z vývojové psychologie se tomuto zkoumání dosud nevěnoval ani nikdo jiný.

Jako empirická data autorce nakonec posloužily rozhovory s 11 dětmi (deseti chlapci a jednou dívkou) ve věku 7 až 11 let. Přepisy rozhovorů autorka prezentuje na 17 stranách Přílohy. Různé druhy her zastupovaly hry: Fotbal – zápas; Fotbal – trénink; Fotbal – panenky; Vybíjená – na týmy; Vybíjená – všichni proti všem; a Běh – starty. K vyvolání úvah o morální dimenzi interakce mezi hráči v daných hrách autorce sloužila dětem předkládaná představa, dle které by se hry účastnili hráči výrazně mladší a starší – tedy apriorně nesrovnatelné úrovně obratnosti, s níž si hráči ve hře zahrávají. (O tomto faktu je čtenář

explicitně informován až v kapitole 5 Diskuse – s. 46; v odborném textu by bylo adekvátnější podat úplnou informaci o metodě dříve – v kapitole 3 Výzkumný design.)

Svůj postup při rozboru toho, jak se jednotlivé děti orientují či neorientují v morální dimenzi daných her – tj. v tom, zda je účastí hráčů s apriorně nesrovnatelnou úrovní obratnosti problematizován respekt vůči „kódu cti a fair play“, resp. vůči principu spravedlnosti – autorka prezentuje na 28 stranách kapitoly 4 Rozbor dat. Závěry z tohoto rozboru prezentuje v poměrně zevrubné diskusi (kapitola 5 Diskuse – s. 46–52).

Ve srovnání s Piagetovým výzkumem lze práci autorky označit za předvýzkum či výzkum pilotní – a to nejen pro omezený počet dětí či proto, že Piaget svůj výzkum prováděl s kolektivem spolupracovníků. Přesto lze na díle autorky ocenit celou řadu kvalit.

Za prvé to, že díky svému vlastnímu předvýzkumu vůbec našla způsob jak evokovat v rozhovorech s dětmi jejich úvahy o morální dimenzi interakce mezi hráči – a to prostřednictvím oné představy o účasti hráčů s apriorně nesrovnatelnou úrovní obratnosti.

Za druhé je třeba ocenit to, že se autorka musela potýkat s tím, že reálně neměla k dispozici čas nezbytný k adekvátnímu nácviku metody klinického rozhovoru. Piaget uvádí, že k tomu, aby jeho spolupracovníci zvládali využívat klinický rozhovor k diagnostice ve sféře kognitivní srovnatelně s tím, jak jej využívají např. psychiatři k diagnostice ve sféře emocionální, museli absolvovat alespoň roční praxi.

Za třetí a především lze ocenit, že autorka došla k řadě smysluplných, věrohodných a zajímavých závěrů. Zmíním jen tři. Především bych zmínil ten, dle kterého se autorkou oslovené děti snáze orientovaly v morální dimenzi her organizovaných jako soutěž, než ve hře organizované jako spolupráce (Fotbal – panenky) či ve hře, v níž na rozdíl od regulérní soutěže zahrávání si s řevnivostí nakonec nevede k realizaci principu spravedlnost zásluhovosti porovnáním hráčů v míře obratnosti, v níž se ve hře poměřují (Vybíjená – všichni proti všem). Za druhé bych zmínil ten, dle kterého se sice lze setkat s tím, že druh obratnosti, o který ve hře jde, jakoby hraje svou roli (běh vs. vrh objektem s dotykem na tělo); na druhé straně se zas lze setkat s tím, že dvě hry se srovnatelnou obratností (vrh objektem s dotykem na tělo: Fotbal – zápas a Vybíjená – na týmy) kladou na orientaci v morální dimenzi odlišné nároky. Za třetí a v návaznosti na to předchozí, bych zmínil to, že autorka tematizovala to, že obtížnost orientace v morální dimenzi her by mohla vyplývat též z jejich procedurální dimenze – z toho, jak komplikovaná je struktura interakce mezi hráči (kdy Fotbal – zápas by vycházel jako jednodušší než Vybíjená – na týmy).

V souhrnu tedy soudím, že práce autorky dostala požadavkům kladeným na bakalářskou práci a že ji mohu doporučit k obhajobě.

V Praze 21. 5. 2016

PhDr. Miroslav Klusák, CSc.